Algemeen Secretariaat

R/3015

VERSLAG

Vergadering:	Raad., nr. 744
Datum en tijd:	Vrijdag 21 oktober 2022, 10.15 uur
Plaats:	SER-kantoor, Den Haag
Aanwezig:	
De (plv.) leden:	Putters (voorzitter), Ait Abderrahman, Den Boer, Peek, Elzinga, Van Eijck, Fey, Fortuin, Gerbrandy, Van Gestel, Ghorashi, Van den Heuvel, Van Holstein, Van Hoogstraaten, Houweling, De Jager, Jong, Kaanen, Laagland, De Leeuw, Van der Meulen, Noordman, Nijpels, Sleijpen, Tasma, Thijssen, Van de Ven, Van der Veen, Vonhof, Ter Weel, Van Weegberg, Weurding, Van Woerkom,
Inleiders agendapunten 5 en 7:	Pelzer (kinder- en jeugdpsychiater Herlaarhof te Vught en Den Bosch), Postmes (student Healthcare management EUR), Van Yperen (NJi, via MS Teams)
Secretariaat:	Rahman (directiesecretaris), Dirven (notulist), Van Driel (secretaresse), Veldhuizen en Hartgring (audiovisuele ondersteuning)

---

1. Opening en mededelingen

De heer *Putters*, voorzitter, opent de vergadering met een woord van welkom aan alle leden[1] en inleiders.
Een bijzonder woord van welkom aan de nieuwe leden c.q. leden die namens de FNV voor het eerst een raadsvergadering bijwonen, mevrouw (Yasmin) Ait Abderrahman, voorzitter van FNV Young & United en de heren (Florian) De Jager, beleidsadviseur bij FNV Zelfstandigen en (Gerben) Van der Meulen, lid FNV bestuur. Betrokkenen stellen zich vervolgens kort voor.

Wegens deelname aan het 35-jarig jubileum van de SER van Aruba is de algemeen directeur, mevrouw Prins, verhinderd. Ook de SER'en van Bonaire en Sint Maarten waren hierbij vertegenwoordigd. Uit een recent telefoongesprek met mevrouw Prins begreep de voorzitter dat de zorgen op sociaal-economisch gebied in deze landen van het Koninkrijk groot zijn.

De voorzitter dankt de leden voor hun bereidheid om een kennismakingsgesprek met hem te voeren en hun daarin getoonde openheid. Graag verneemt hij in die gesprekken hun opvattingen over wat de grote thema's voor de SER in de komende periode zijn, de strategische positionering van de SER en de werkwijze.
Het is de bedoeling om in de decembervergadering hierover raadsbreed een gesprek met elkaar te hebben.
De agenda wordt vastgesteld.

---

[1] Een aantal (plv.) raadsleden, voor vandaag niet aangemeld voor de werkgeversvertegenwoordiging, woont de vergadering uit interesse bij: de heren Ten Broeke (Bovag), Henrar (FME), Van der Ham (Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland) en Verhagen (Bouwend Nederland).

Vanwege het openbare karakter worden de plenaire vergaderingen gestreamd. Zie hiervoor de volgende link: *https://www.youtube.com/watch?v=QxQvrDFK4dA*.

2. Vaststellen conceptverslagen van de vergadering van 20 mei 2022 en 16 september 2022 (R/3005 en 3009)

Beide verslagen worden ongewijzigd vastgesteld, met dank aan de betrokken notulist, en geven verder geen aanleiding tot opmerkingen.

3. Vaststellen (ontwerp)begroting SER 2023 (R/3007)

De (ontwerp)begroting wordt (unaniem) goedgekeurd.

4. Vaststellen (concept)verordening vergoeding voorzitter (R/3010)

De (concept)verordening vergoeding voorzitter wordt (unaniem) vastgesteld.

5. Vaststellen (concept)briefadvies Jeugdzorg (R/3011)

5.1 Inleiding voorzitter

De *voorzitter* stelt het voorliggende conceptbriefadvies met de werktitel *Aanbevelingen SER-advies jeugdzorg met spoed omzetten in tastbaar beleid* aan de orde. Een bijzonder woord van welkom aan twee inleiders voor dit agendapunt, mevrouw Pelzer en de heer Van Yperen.

Meer inhoudelijk licht de voorzitter toe dat de SER in 2020 een verkenning heeft uitgebracht over de toekomstbestendigheid van de zorg op langere termijn.
Aanleiding was de vraag van het kabinet hoe we moeten aankijken tegen de komende verdubbeling van de vraag naar zorg enerzijds en de daarmee gepaard gaande verdubbeling van de uitgaven voor de zorg anderzijds.
De SER stelde daarop dat niet alleen een financiële bril moet worden opgezet, maar dat voor de houdbaarheid van de zorg op langere termijn in samenhang moet worden gekeken naar de toegankelijkheid, kwaliteit en betaalbaarheid van de zorg en meer specifiek de jeugdzorg.
In 2020 kreeg de SER al veel signalen over overvraging van de jeugdzorg, de hoge werkdruk bij de werknemers en de steeds meer ter discussie komende grenzen van het systeem. Dit beeld is nadien in de afgelopen jaren in veel adviezen en rapporten bevestigd:

- Hij noemt in dit verband het rapport *Kiezen voor houdbare zorg* van de WRR uit 2021. De WRR constateert ernstige knelpunten over de toegankelijkheid en kwaliteit van de jeugdzorg.
- Afgelopen week werden de zorgen bevestigd in een internationaal onderzoek. In de tiende KidsRights Index staat Nederland op een vierde plaats, maar in de afzonderlijke score op gezondheid van de jeugd is Nederland fors gezakt naar een 28ste plaats.
- Marc Dullaert, voormalig kinderombudsman, heeft deze week in een aantal interviews gesteld dat het onvermogen van Nederland om de zorg voor jeugd goed te regelen daarvan de oorzaak is.

De voorzitter hoort ook graag hoe de raadsleden hiertegen aankijken.

Voor de jeugdzorg heeft de SER daarom de discussie willen omdraaien, waarbij de jeugdige en zijn/haar gezin en hun relatie met de professional centraal moet staan en niet per definitie het systeem of het beschikbare budget. Dit is wat anders dan een openeinderegeling; het beleid moet starten vanuit de problemen die jeugdigen en hun gezinnen in de praktijk ervaren en vanuit hun hulpvraag.

Geconcludeerd is dat om te kunnen werken aan de lange termijn houdbaarheid er eerst op de korte termijn stappen moeten worden gezet in de jeugdzorg om de situatie te verbeteren.
Een eerste tussenproduct was het briefadvies *Van systemen naar mensen* uit mei 2021 met tien aanbevelingen voor het regeerakkoord. Hieraan hebben werkgevers, werknemers en kroonleden samengewerkt. Dit is een belangrijke constatering omdat niet aan alle tafels waaraan wordt gesproken over de jeugdzorg in die samenstelling met elkaar wordt gesproken.

Na anderhalf jaar na het uitbrengen van dat briefadvies constateren de voorbereidende commissie (de Commissie Sociale Zekerheid en Gezondheid) en werkgroep (Werkgroep Jeugdzorg) dat de nood in de jeugdzorg hoger is geworden en dat veel van de eerdere aanbevelingen nog niet zijn gerealiseerd in de praktijk. Weliswaar werkt staatssecretaris Van Ooijen via de zogenaamde Hervormingsagenda Jeugd aan deze problemen en vooral aan de langetermijn houdbaarheid van het systeem, maar de nood op korte termijn is heel hoog. De voorbereidende commissie (en werkgroep) hebben er daarom voor gekozen om hierover in een nieuw tussentijds briefadvies stevig zorg uit te spreken. In het betrokken conceptbriefadvies wordt het kabinet daarom aangespoord een aantal aanbevelingen uit het eerdere briefadvies op korte termijn ter hand te nemen.

Zoals dit in de inleiding van het conceptbriefadvies is verwoord, is hierover al gesproken met de staatssecretaris Van Ooijen. Op zeer korte termijn zal de voorzitter een gesprek met hem hebben. Graag informeert de voorzitter hem dan over de opvattingen van de raadsleden over de problemen in de jeugdzorg vanuit deze raadsvergadering,

Opzet van de bespreking
Na een korte toelichting door de betrokken commissievoorzitter verzorgen mevrouw Pelzer en de heer Van Yperen een inleiding vanuit de praktijk en de wetenschap over de jeugdzorg. Uiteraard zal er kort gelegenheid worden geboden tot het stellen van vragen. Daarna vindt er een gesprek met de raadsleden over hun opvattingen en observaties, waarvoor op de agenda drie vragen met een korte toelichting zijn gegeven. Ook de twee inleiders kunnen in dat gesprek worden betrokken.

5.2 Inleiding voorzitter commissie van voorbereiding, de heer Van der Veen

De heer *Van der Veen* bevestigt dat recent een gesprek met staatssecretaris Van Ooijen heeft plaatsgevonden. Waar vanuit de raad terecht aandacht wordt gevraagd voor de opvolging en implementatie van adviezen is spreker blij om te kunnen melden dat de staatssecretaris open staat voor overleg over het voorliggende en vorige briefadvies en wil hij de gedane aanbevelingen meenemen in het lopende hervormingstraject.

Vooraf merkt spreker verder op dat soms de vraag wordt gesteld waarom de SER zich bemoeit met de zorg. De zorg wordt, zoals bekend, grotendeels uit de sociale verzekeringen betaald, die in niet onbelangrijke mate worden gefinancierd door werkgevers en werknemers. In die zin is de zorg altijd een belangrijk onderwerp op de agenda van de SER geweest.
Een tweede reden is dat de zorg inmiddels een zeer groot deel van de arbeidsmarkt is: inmiddels werkt één op de zeven mensen in de zorg en bij voortzetting van de huidige ontwikkelingen en het huidige beleid zou dat theoretisch zelfs één op de vier mensen kunnen worden. De zorg is dus in arbeidsmarkttechnische zin een centrale sector, die veel vragen opwerpt. Deze zullen in het verdiepende advies aan de orde komen.

Anderhalf jaar geleden heeft de SER al een tussentijds briefadvies uitgebracht. Op verzoek van sociale partners zelf is vervolgens de thematiek van jongeren en ouderen op de agenda gekomen voor een verdiepend, (vervolg)advies. De Commissie SZG en de

Werkgroepen Jeugdzorg en Ouderen werken daar nu aan, maar hebben ten behoeve van de opvolging van de aanbevelingen uit haar eerdere briefadvies gemeend opnieuw een tussentijds briefadvies over de jeugdzorg te moeten uitbrengen, vooral bedoeld om het gesprek met staatssecretaris Van Ooijen te openen, wat gelukkig al deels van start is gegaan. In het verdiepende vervolgadvies over de jeugdzorg zal een aantal fundamentele vragen worden behandeld.

Drie van die vragen staan ook op de agenda vermeld met een korte toelichting. Twee vraagstukken wil de heer Van der Veen nog kort noemen:

- Het beleid voor zowel de jeugdzorg als de zorg voor ouderen, en ook breder in de zorg, zet in op een betere samenwerking in de zorg over domeinen heen. Dit beleid wordt ook wel 'de juiste zorg op de juiste plaats' genoemd. Hoe moet die samenwerking in het systeem worden belegd en georganiseerd voor de jeugdzorg en zorg voor ouderen?
- Er is een aantal belangrijke, langetermijn problemen in de zorg. Dit geldt zeker voor de ouderenzorg, waarbij in verband met de vergrijzing een stijging van de vraag en een daling van de ruimte voor mantelzorg kan worden verwacht.

5.3 Inleiding door mevrouw (Anne) Pelzer Houdbare Jeugdzorg, van knelpunten naar oplossingen

Mevrouw *Pelzer* is kinder- en jeugdpsychiater in het Herlaarhof in Vught en Den Bosch. Het Herlaarhof is een expertisecentrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie van de instelling Reinier van Arkel.
In het conceptbriefadvies wordt gerefereerd aan de zorgwekkende signalen van ervaringsdeskundigen, jeugdprofessionals en experts, die op 12 september jl. hebben deelgenomen aan een door de Werkgroep Jeugdzorg georganiseerde bijeenkomst van de SER. Mevrouw Pelzer was hierbij aanwezig en is naar aanleiding hiervan gevraagd de belangrijkste knelpunten in de praktijk kort toe te lichten.

Mevrouw Pelzer verzorgt haar inleiding met behulp van PowerPoint. De informatie van de sheets is verwerkt in de verslaglegging:

Nadere voorstelling
Mevrouw Pelzer is kinder- en jeugdpsychiater High Intensive Care Jeugd in de (specialistische jeugd-ggz) instelling Reinier van Arkel. Daarnaast beschikt zij over een bedrijfskundige master, de Master Health Administration, behaald aan de TIAS School for Business and Society te Utrecht/Tilburg. Vanuit deze twee achtergronden heeft zij een aantal publicaties geschreven over de knelpunten in de jeugdzorg, bijvoorbeeld de samenwerking in de jeugdzorg, de balans in jeugdzorgland, autonomie- en herstelbevorderend werken in de kinder- en jeugdpsychiatrie (zie hiervoor *https://www.linkedin.com/in/pelzeranne/details/publications/*). Deze publicaties zijn gebaseerd op zowel wetenschappelijke literatuur als ervaringen. In de verdiepende fase kunnen deze publicaties daarom misschien nuttig zijn.

Een aantal randvoorwaarden roept vragen op
Zo worden bewindsfuncties primair bestuurlijk ingevuld. De bestuurders hebben primair bestuurlijke capaciteiten. Het ontbreekt veelal aan inhoudelijke kennis en vaardigheden. Kun je dan in bestuurlijke topposities wel goede inhoudelijke beslissingen nemen? Zou het niet tijd zijn voor een duaal leiderschap? Is op dit gebied geen paradigmashift nodig?
Een tweede vraag: Kan een bestuur wel effectief een meerjarenbeleidsplan maken? Een meerjarenbeleidsplan beslaat gebruikelijk zeven jaar, maar in die zeven jaar vinden bestuurswisselingen plaats op landelijk en gemeentelijk niveau. Kun je samen een koers vasthouden? Is sprake van een estafette waarbij het stokje kan worden doorgegeven of valt het stokje steeds op de grond?

Het inkoopmodel van Kaljic als kapstok
Dit oudere model uit 1983 is nog steeds nuttig om problemen te adresseren.

Sinds de invoering van de Jeugdwet zijn de kosten voor jeugdhulp enorm gestegen: in 2019 beliepen de kosten 5,5 miljard, een stijging van 53 procent ten opzichte van 2015. 29 procent van kosten betreffen coördinatiekosten.
Een voorbeeld uit de praktijk: de specialistische jeugd-ggz-instelling waarvoor zij werkt, heeft jaarlijks wisselende contracten met 50 gemeenten. Op basis van een contract mag zorg worden verleend aan een jongere en moet binnen dat contract een beschikking worden opgevraagd, waarbij aanspraak kan worden gemaakt op meerdere beschikkingen. Vooraf moet dus worden bepaald welke zorg je een jongere wil verlenen, hoelang je daarvoor nodig hebt en hoe duur dat zal zijn. De beschikking verloopt echter na een jaar en daarna moet opnieuw een beschikking worden gevraagd. Per contract en per gemeente hebben we specialisten, omdat de contracten ook van elkaar afwijken c.q. niet uniform zijn.

Daarnaast is er sprake van scheefgroei in vraag en aanbod.
Een voorbeeld: Follow the Money liet zien dat in 2015 bij een Kamer van Koophandel 500 zorgbedrijven waren geregistreerd, in 2021 waren er dat 2700. Daarbij zijn vooral de zorgbedrijven toegenomen die hefboomproducten en routineproducten leveren. In het specialistische zorglandschap is er niet veel veranderd als het gaat om aanbieders. Door de wijze van inkoop is er scheefgroei ontstaan.
Kijkend naar de hefboomproducten van zorgbedrijven kan de toename van zorgbedrijven worden verklaard vanwege het open house model van aankoop, waarbij iedereen welkom is op de markt. Kijkend naar het model van Kaljic zijn dit echter producten die op basis van concurrentiestelling zouden moeten worden ingekocht. Een andere vorm van zorginkoop kan de oplossing zijn.

In de derde plaats is er postcodezorg door regionaal inkoopbeleid. Per postcode, per regio is er een ander zorgaanbod. Er zijn patiënten die met hun ouders naar een andere gemeente zijn verhuisd, omdat ze dan wel aanspraak konden maken op zorg. Bij de Zorgverzekeringswet is dit probleem ondervangen door het voorzieningenniveau in de basisverzekering vast te laten stellen door het onafhankelijke Zorginstituut. Zoiets doen we niet voor de jeugdzorg. Het lijkt haar noodzakelijk om de zorgaanspraak te uniformeren.
Daarnaast kan de vraag worden gesteld hoe zorg zou moeten ingekocht: doen we dat decentraal of centraal? Haar suggestie is om de hefboomproducten en routineproducten decentraal in te kopen en de strategische producten en knelpuntproducten centraal in te kopen. Daarmee kunnen ook de coördinatiekosten enorm worden teruggedrongen en kan een bezuiniging worden bereikt, zonder daadwerkelijk te bezuinigen op zorg.

Perverse financiële prikkels
Daarnaast zijn er perverse financiële prikkels. Door financieringsmodellen niet aan te passen aan inhoudelijke waarden wordt goede zorg en innovatie tegengewerkt en teniet gedaan.
Een voorbeeld: een jaar of zes geleden begon mevrouw Pelzer te werken op een crisis jeugdafdeling. De doorlooptijd was heel traag: jongeren waren er weken tot maanden opgenomen. In 2015 waren er 50

opnames in dat jaar, waarbij ca. 90 procent van de bedden bezet was. Inmiddels is de aanpak veranderd en kon de doorlooptijd sterk worden gereduceerd: in 2021 zijn 180 patiënten opgenomen met een gemiddelde ligduur van acht dagen en een bezettingspercentage van 60 procent. Een mooi resultaat zou je zeggen, omdat deze vorm van crisiszorg een soort brandweerfunctie vervult c.q. beschikbaar is als dat nodig is. Financieel levert het echter een verlies van ca. vijf ton op en is haar werkgever niet per se blij met deze aanpak.

Passende zorg
Uitgangspunt is dat de zorg zo licht als mogelijk en zo zwaar als nodig is. De vraag is of we deze triage van gemeentes mogen verwachten: triageren zij op een juiste manier wie welke zorg nodig is? In een oorlogssituatie selecteert de beste chirurg wie wel en niet wordt geopereerd. Dat doen we in de jeugdzorg niet.
Ook is een vraag of de jeugdige het geld volgt of het geld de jeugdige volgt. De beschikking ofwel de zak met geld ligt doorgaans bij één aanbieder. De zak met geld kan niet worden verdeeld over meerdere aanbieders, waardoor je een soort stapeling van zorg krijgt met een juist pakket aan zorg. Vervolgens moet de hoofdaanbieder andere aanbieders in onderaannemerschap gaan betalen; daarvoor is echter niet voldoende geld. In uitzonderlijke situaties kunnen aanbieders samen maatwerkconstructen maken en denkt de gemeente ook hierin mee. Nogmaals, dit zijn uitzonderingen en is niet de regel.

De professional legt het af
Er is een frictie tussen vergaande bureaucratische verantwoordingsplicht en professionele ruimte. Het is belangrijk dat professionals zich verantwoorden, maar het gaat wel heel ver en daarin heeft de professional weinig ruimte.
Zoals mevrouw Pelzer via het model van Kaljic liet zien, is er een discrepantie tussen het door de markt gestuurde zorgaanbod en de zorg die volgens professionals is geïndiceerd (nuttig is).
Het concurrentieprincipe van de markt staat op gespannen voet met de noodzakelijke samenwerking en kennisdeling.
En ook, heel belangrijk, zijn bevoegd en bekwaam door de Jeugdwet van elkaar gescheiden. Is het wie betaalt bepaalt of is het wie het beste weet, die bepaalt?
Zo zijn er diverse situaties die een conflict opleveren, omdat aanbieders toestemming moeten vragen aan gemeenten om zorg te financieren of processen in gang te zetten. Vaak zijn er in complexe situaties conflicten en volgt de gemeente niet de bekwaamheid van de professional, maar trekt de gemeente zijn eigen plan.

Ambities zonder plannen
Een 'tegeltjeswijsheid': a wish without a plan is just a dream or becomes a nightmare.
Dit is ook een knelpunt. Staatssecretaris Van Ooijen wil de gesloten plaatsingen tot nul reduceren in 2030. Echter, er is geen enkel onderliggend plan om deze ambitie te verwezenlijken. Zo zijn er nog veel meer ambities zonder een strategie waarbij kan worden beoordeeld of de doelstellingen worden gehaald en kan worden gecontroleerd of de strategie naar behoren wordt uitgevoerd.

Een ongevraagd advies
Op de sheet een foto van (kasteelvrouwe) Emmy, die in haar tv-programma, in Frankrijk een groot, vervallen chateau had gekocht. Haar strategie was aanvankelijk om het herstelwerk van beneden naar boven te doen: ze werkte vochtvlekken in kamers beneden weg terwijl het dak ontzettend lekte. Uiteindelijk wijzigde Emmy haar strategie en liet ze eerst het dak repareren, wat een beter resultaat opleverde.
Mevrouw Pelzer denkt dat we ervoor moeten zorgen dat de basis op orde is en dat daarin keuzes moeten worden gemaakt. Daarbij moet inhoudelijk een tweesporenbeleid worden gevolgd: enerzijds wat heb je nodig om ellende te voorkomen ofwel preventie en anderzijds wat heb je nodig om de zwaarste zorgvragen te beantwoorden.

Vragen en reacties naar aanleiding van de inleiding van mevrouw Pelzer
De *voorzitter* geeft graag kort gelegenheid tot verhelderende vragen of reacties. Allereerst dankt hij echter mevrouw Pelzer voor haar heldere inleiding.

De raadsleden vallen hierin met applaus bij.

De heer *Den Boer* vindt dat mevrouw Pelzer een boeiend betoog heeft gehouden. In haar presentatie kwam ook naar voren dat sprake is van een markt in de jeugdzorg. In hoeverre is dat een probleem?

Mevrouw *Pelzer* denkt dat het bestaan van een markt ook voordelen heeft, omdat er dan keuzes zijn. Wel lijkt het haar noodzakelijk om meer aan marktsegmentatie te doen: waar geef je de markt vrij spel en kan selectie op basis van concurrentiestelling plaatsvinden en op welke onderdelen is dit niet wenselijk en moet meer worden ingezet op samenwerking?

De heer *Nijpels* vraagt of er nog mensen zijn die zich niet schamen wanneer zij deze toelichting horen.

Mevrouw *Pelzer* merkt op dat zij dit verhaal normaal gesproken houdt in haar organisatie en extern deelt via haar LinkedIn-pagina en met gemeentes. Doorgaans knikt men dan dat men het begrijpt, maar gebeurt er vervolgens niet zoveel. Zij kan de vraag van de heer Nijpels niet beantwoorden, omdat zij doorgaans niet in Den Haag komt om dit te vertellen.

De *voorzitter* wijst erop dat hier dan ook een rol voor de SER ligt.

Ook de heer *Weurding* dankt mevrouw Pelzer voor haar mooie inleiding. Hoe zou zij de situatie in de jeugdzorg samenvattend willen omschrijven?

Mevrouw *Pelzer* denkt dat de term 'puinhoop' niet overdreven is.

De heer *Van der Veen* merkt op dat een deel van de toegelichte, meer fundamentele problemen, zoals de aanbestedingen, de rol van gemeenten en eventuele regionalisering niet in de voorliggende conceptbrief, die meer als een tussentijdse momentopname moet worden gezien, aan de orde komen, maar op het (vervolg)programma van de Commissie SZG staan voor zowel de trajecten Jeugd en Ouderen. De desbetreffende adviezen zullen binnen niet al te lange termijn worden teruggekoppeld aan de raad.

De *voorzitter* rondt de gelegenheid voor vragen en reacties af. Spreker wijst erop dat de reflecties van mevrouw Pelzer naar zijn mening van belang zijn voor zowel de zometeen te voeren inhoudelijke bespreking in de raad, waaraan mevrouw Pelzer eveneens zal deelnemen, als het verdere verdiepingsproces in de betrokken commissie en werkgroep.

5.4 Inleiding door de heer prof.dr. (Tom) Van Yperen Effectief jeugdbeleid, normaliseren, preventie, zorg

De heer *Van Yperen* is expert kwaliteit jeugdstelsel bij van het Nederlands Jeugdinstituut (NJi) en adviserend lid van de Commissie SZG en de Werkgroep Jeugdzorg. Zijn werk is vooral gericht op de kwaliteit van de hulp- en dienstverlening voor kinderen, jongeren en hun opvoeders in allerlei verschillende rollen.

De heer Van Yperen zal meer vertellen over de inhoudelijke gedachten achter de herziening van de jeugdzorg en het voorliggende conceptbriefadvies. In dit conceptbriefadvies wordt nadrukkelijk bepleit dat de inhoudelijke opgave leidend moet zijn, ook voor allerlei aanpassing en verandering.
Hij verzorgt zijn inleiding via MS Teams met behulp van PowerPoint. De informatie van de sheets is verwerkt in de verslaglegging:

Transformatie: naar een effectief lokaal jeugdbeleid[2]
De transformatie richt zich vooral op het voeren van een effectief lokaal jeugdbeleid, effectiever dan voorheen. Deze transformatie krijgt gestalte bij verschillende gemeenten zoals Rotterdam en Culemborg onder het motto *impact in de wijk* en bestaat uit de volgende lijnen:

[2] Zie hiervoor: *https://www.nji.nl/transformatie-jeugdhulp/kwaliteitskompas*

- Verzamel gegevens over de Staat van de Jeugd op wijk- en stadsniveau: wat zijn de kansen, vragen rond opgroeien en opvoeden en wat de belangrijkste problemen? Deze gegevens zijn vaak al verzameld in gemeentelijke monitors en ggd-monitors.
- Kijk dan wat beïnvloedbare factoren zijn bij kind, gezin, wijk, school e.d. Bij beïnvloedbare factoren kan worden gedacht aan sociale competenties van kinderen, opvoedvaardigheden van ouders, informele vormen van steun in de wijk en de kwaliteit van het pedagogisch klimaat in de school.
- Maak vervolgens een lokaal samenhangend aanbod gericht op het normaliseren (het in goede banen leiden van de ontwikkeling van kinderen), preventie, herstel bij problemen en steun als het gaat om meer chronische problematiek van gezinnen, bijvoorbeeld in relatie tot onderwijs, bestaanszekerheid e.d.
- Het lokaal samenhangende aanbod kan ook bestaan uit inzet van zorg die regionaal of landelijk is ingekocht en die vervolgens lokaal wordt verbonden met informele steun, school, gezinssteun e.d.
- Zorg voor een lerende uitvoering: zorg dat je steeds beter wordt in je vak, voor een steeds betere staat van de jeugd.

Op de aangehaalde website kan meer informatie en voorbeelden worden gevonden van gemeenten die hiermee werken.

Staat van de jeugd
De top 10 van veel voorkomende (normale) lichte en ernstige problemen zijn: bang en in een ernstige vorm een angststoornis, ongezond eten en overgewicht, experimenteren en middelenmisbruik, lastig gedrag en gedragsproblemen, druk en ADHD, spijbelen en voortijdig schoolverlaten, pedagogische tik en mishandeling, dip en depressie, sociaal onhandig en autisme en ten slotte opvoedingsonzeker en opvoedingsproblemen.

Veel problemen zijn normaal zoals angst bij hele jonge kinderen, experimenteren met middelen door adolescenten, lastig opstandig en regelovertredend gedrag van peuters en pubers, druk gedrag van jongens die gevraagd worden veel stil te zitten maar eigenlijk draaikonten zijn, kinderen die spijbelen van school omdat er elders wat spannender dingen zijn.
Je kunt het eigenlijk ook geen problemen noemen, al worden ze wel vaak zo ervaren, maar het zijn normale verschijnselen. Tegenwoordig hebben we de neiging om deze verschijnselen te problematiseren en er professionele hulp voor in te roepen. Een wildgroei aan aanbieders speelt daar op in, wakkert het misschien zelfs aan. Je ziet dat terug in de cijfers die wijzen op een enorme groei van de (licht) ambulante zorg in de laatste decennia, ook nu nog, zonder dat dat leidt tot een afname van de vraag naar intensievere zorg. Dit slurpt veel capaciteit en geld op van hulp die nodig is voor gezinnen die in ernstiger problemen zijn geraakt. Het hele systeem loopt door de oplopende kosten en door personeelstekorten vast.
Bovendien wordt de effectiviteit van het lichte aanbod vaak overschat. Het ligt namelijk erg aan aanwezige risico- en beschermende factoren of deze normale verschijnselen in stand blijven, verergeren of juist min of meer vanzelf over gaan.

Staat van de jeugd, de risicofactoren
Zoals gezegd, moet er meer naar de aanwezige risicofactoren worden gekeken, omdat die meer bepalen of de hiervoor geschetste normale verschijnselen in stand blijven/persisteren, verergeren of niet min of meer vanzelf overgaan. Als je de risicofactoren goed aanpakt, gaan de lichte problemen vanzelf over en kan worden voorkomen dat lichte problemen verergeren.
Veel van onze kennis gaat over risicofactoren. Het aantal dat inmiddels is geïdentificeerd is enorm groot. Hier een paar voorbeelden: een kind kan een moeilijk temperament hebben of gebrekkige competenties (onder andere leren), het gezin kan problemen van de ouders hebben, een scheiding of een slechte communicatiestijl, de omgeving kan betrekking hebben op armoede, een achterstandsbuurt, slecht contact tussen ouders en school en een verkeerde vriendenkring.
Naarmate er meer risicofactoren zijn, neemt de kans op het persisteren of verergeren van problemen sterk toe.
Een deel van deze factoren is door jeugdzorg te beïnvloeden, maar een deel ook niet. Voor armoede is bijvoorbeeld schuldhulpverlening c.q. goede armoedebeleid nodig, maar er kan ook worden gedacht aan opbouwwerk in de buurt of goede echtscheidingsbemiddeling. Wanneer je de lichte problemen in goede banen wil leiden en de druk op de licht ambulante zorg wil verminderen, moeten actoren uit verschillende domeinen aan de slag.

Staat van de jeugd, beschermende factoren
Veel screeningslijstjes voor vroegsignalering en diagnostiek brengen wel de problemen en risicofactoren in beeld maar niet de beschermende factoren. Lichte problemen verergeren niet of gaan vanzelf over door allerlei beschermende c.q. positieve factoren die in het leven van kinderen en gezinnen in spel

kunnen zijn. De kennis over en aandacht voor deze positieve factoren is veel minder ontwikkeld. Uit een uitgebreide literatuurstudie komen de volgende, tien belangrijkste positieve factoren naar voren:

- Zes factoren hebben betrekking op zeg maar een goed pedagogisch klimaat (in het gezin, op school, in de buurt, de sportclub, de zorginstelling e.d.): erbij horen (sociale binding) kansen om bijdrage te leveren, prosociale normen, erkenning/waardering van positief gedrag, steun van belangrijke volwassenen, constructieve tijdsbesteding.
- Vier factoren betreffen kindfactoren als competenties (sociaal, emotioneel, gedrag), cognitieve vaardigheden en schoolsucces, schoolmotivatie en positieve identiteit.

Deze positieve factoren zijn 'zachte factoren'; buiten beschouwing zijn gelaten beschermende sociaal-economische factoren en factoren met betrekking tot de kwaliteit van het onderwijs.
Zo kunnen positieve of beschermende factoren, zoals erbij horen, prosociale normen en erkenning/waardering van positief gedrag sterk compenserend werken bij het probleem van voortijdig schoolverlaten en uitval ook voorkomen.

Omdat er weinig aandacht uitgaat naar deze factoren is er een enorm scheve inzet van voorzieningen: een enorme inzet van zorg en preventie gericht op aanpak van problemen en risicofactoren, maar een veronachtzaming van de inzet van kwalitatief goede basisvoorzieningen zoals opvoedvoorlichting aan ouders, pedagogische steun op school, informele steun in de buurt, goede kwaliteit van vrijetijdsvoorzieningen e.d.

Geen aparte werelden: Lokaal in samenhang!
Voor een lokaal effectief jeugdbeleid moet worden ingezet op normalisering, preventie en jeugdzorg. Normalisering wil zeggen dat wordt ingezet op de gewone ontwikkeling en gewone problemen en dat deze niet worden geproblematiseerd, maar vooral in goede banen worden geleid via beschermende factoren in de basis (in gezin, school, buurt, sport e.d.). Instrumenten zijn dan: sociaal werk, wijkopbouw, een goede kwaliteit van het pedagogische klimaat in de school e.d.
In de tweede plaats moet sterk worden ingezet op preventie, niet alleen in de zin van de aanpak van risicofactoren wat nu veel gebeurt, maar vooral ook in versterking van de beschermende factoren via onder andere jeugdgezondheidszorg, sociaal werk, onderwijs, buurtwerk e.d.
Natuurlijk is er nog jeugdzorg nodig. Door in te zetten op normalisering en preventie komt er ook meer ruimte voor jeugdzorg voor die kinderen en gezinnen die het écht nodig hebben. Dat betekent dat je inzet op versterking van onder andere behandeling. Daarnaast moet jeugdzorg worden verbonden aan (terugval)preventie en normalisering (de versterking van de positieve of beschermende factoren) in samenwerking met jeugdgezondheidszorg, sociaal werk, onderwijs, sport e.d.

Investeer in kennis en leren op alle niveaus
Een effectiever lokaal jeugdbeleid vergt investeringen op alle niveaus. De uitvoerende professional moet in staat worden gesteld om te leren, maar ook organisaties moeten zodanig worden ingericht dat ze gaan functioneren als lerende organisaties (lerende systemen). Ten slotte moet het beleid niet alleen investeren in lerende professionals en organisaties, maar ook zelf leren om beleid effectiever te maken, waarmee de sector ook steeds effectiever wordt gemaakt.

Vragen en reacties naar aanleiding van de inleiding van de heer Van Yperen
De *voorzitter* dankt de heer Van Yperen voor zijn interessante presentatie. Spreker vraagt de heer Van Yperen hoe hij de situatie in de jeugdzorg beoordeelt.

De heer *Van Yperen* ziet dat er veel wordt gewerkt aan verbetering van de sector, maar dat dit gebeurt met oude denk- en werkwijzen die niet blijken te hebben gewerkt. Met andere woorden, er is een andere beleidsinzet nodig om de problemen meester te worden.
Een voorbeeld ten aanzien van de discussie over het al dan niet recentraliseren van delen van de zorg: in de afgelopen 30 jaar heeft spreker op verschillende manieren zowel decentralisatie als recentralisatie gezien, maar hij heeft moeten constateren dat dit de problemen niet echt oplost. Sterker, in periode waarin delen van de zorg centraal waren georganiseerd nam de vraag naar zorg enorm toe.
We moeten dus kijken naar andere manieren van beleid maken.

De heer *Nijpels* vraagt of de toegelichte inzichten al (langer) bekend waren of pas van recente datum zijn.

De heer *Van Yperen* stelt dat de toegelichte denklijn niet nieuw is en al vele jaren bekend is. Bij de herziening van het stelsel pakten we in essentie die inhoudelijke denklijn wel beet, maar in de uitwerking van de decentralisatie lieten we die weer los. Institutionele belangen hinderen ons om die denklijn handen en voeten te geven. Helaas, komen we daardoor iedere keer 'weer terug bij af'.

5.5 Inhoudelijke discussie in het kader van de vaststelling van het conceptbriefadvies

De *voorzitter* nodigt de raadsleden uit tot een inhoudelijke discussie over de jeugdzorg. Dat kan aan de hand van de drie vragen, die met een korte toelichting in de agenda zijn weergegeven, maar het staat de leden vrij om ook andere inbreng naar voren te brengen.

Zijn er vraagstukken in de jeugdzorg die breder leven in de zorg en om een zorgbrede oplossing vragen? Welke mogelijkheden tot oplosrichtingen ziet de raad?
Toelichting: In de jeugdzorg is sprake van een hoge werkdruk, hoog verloop van personeel e.d. Deze problemen zijn niet uniek voor de jeugdzorg en komen ook in andere zorgsectoren voor. Zijn er lessen te trekken uit de wijze waarop vraagstukken in de jeugdzorg worden aangepakt die mogelijk behulpzaam zijn voor de beleidsdiscussie in andere delen van de zorg of voor de zorg in zijn algemeenheid?

Hoe kunnen we duurzaam partnerschap creëren tussen werkgevers en werknemers in de jeugdzorg om hoge werkdruk een hoog verloop van personeel aan te pakken?
Toelichting: De wijze waarop de zorg is georganiseerd, met decentralisering naar gemeenten, aanbestedingen, en sturing op macro en op lokaal niveau op vooral de financiën, maakt het lastig voor werkgevers en werknemers om echt invulling te geven aan een duurzaam partnerschap, waarbij bijvoorbeeld ook ruimte is voor een goede balans tussen werk en privé taken voor het gezin en als mantelzorger, maar ook voor bijvoorbeeld voor ontwikkeling van werknemers. Wat hebben werkgevers en werknemers aan ondersteuning of randvoorwaarden nodig om die duurzame relatie echt vorm te kunnen geven?

Is de-medicaliseren, of normaliseren, een oplossing op de hoge werkdruk in de jeugdzorg en de wachtlijsten in de specialistische zorg voor kwetsbare jongeren?
Toelichting: De jeugdzorg kent een sterke groei van de vraag naar zorg, en mede daardoor ook wachtlijsten voor de toegang tot jeugdzorg. We zien ook dat de aanpak van problemen van jongeren (wellicht een gevolg van problemen van het gezin en hun omgeving) ook nog wel eens snel ingevuld met een beroep op formele zorg, terwijl ook hulp vanuit het sociaal domein voor het gezin mogelijk is. Dat draagt ook weer bij tot de snelle groei van de vraag naar jeugdzorg en het ontstaan van wachtlijsten. Daardoor komt ook de toegang tot specialistische zorg voor juist de meest kwetsbare jongeren onder druk te staan.

Mevrouw *Van Hoogstraaten* is blij met het conceptbriefadvies over het belangrijke onderwerp van de jeugdzorg. In haar reactie zal zij de lijn van dit conceptbriefadvies volgen, omdat zij nog enkele aanvullende suggesties heeft voor de redactie.

- In het conceptbriefadvies ligt de nadruk in het begin van het betoog op de versterking van lokale teams en de nazorg. Zij kan dit goed volgen, maar bepleit hieraan ook meteen de expertise van de professional toe te voegen, omdat in de praktijk blijkt dat langdurige licht preventieve hulp niet bij alle jeugdigen tot oplossingen leidt. Gevolg daarvan is weer dat op langere termijn intensievere en duurdere trajecten moeten worden opgezet. Dit toont ook het belang van integrale zorg aan.
  Mevrouw Pelzer heeft al toegelicht dat voor iedere behandeling/interventie een beschikking nodig is. Dat is inderdaad een probleem, omdat een jeugdteam dat bijvoorbeeld een orthopedagoog wil inschakelen, eerst een beschikking nodig heeft. Hierop komt zij nog terug.
- Meer nadruk verdient het probleem van de administratieve lasten en -verplichtingen. Zeker de gemeenten hebben elk andere regelingen en andere codes. Bepalend voor de hulp aan kinderen is in welke gemeente het gezin woont. In de huidige structuur is het moeilijk om maatwerk te bieden. Over de volle breedte van het bedrijfsleven moeten de

administratieve lasten worden verminderd, maar zeker ook in de jeugdzorg. Regelingen moeten hier worden vereenvoudigd en hulpverleners moeten ruimte hebben om acute of actuele zorg te verlenen. De budgettaire ruimte blijft hier een probleem. We moeten allemaal zuiniger aandoen. De kosten stijgen echter wel, maar de inkomsten niet. Er zijn grenzen aan de mogelijkheden om alternatieven aan te dragen, zoals zojuist toegelicht door mevrouw Pelzer, die mogelijk ook tot besparingen kunnen leiden. De administratieve lastendruk legt ook veel druk op medewerkers, niet zelden leidend tot uitval.
Ook de wachtlijsten worden weer langer. Omdat er een beschikking moet worden gevraagd voor hulp en er vijf beschikkingen nodig zijn voor vijf interventies. Wanneer de hulp dan vanwege de wachtlijst eindelijk kan worden gegeven, moet de gemeente weer om uitstel van de behandeltermijn in de desbetreffende beschikking worden gevraagd. Dit soort praktische problemen moeten gewoon morgen worden opgelost en de staatssecretaris kan hieraan best wat doen.

- Jammer is dat noch in het conceptbriefadvies noch in de inleiding van mevrouw Pelzer is ingegaan op de rol en positie van pleeggezinnen, die relatief goedkope opvang zouden bieden. Er wordt dan ook gestuurd op plaatsing van kinderen in een gezinsvorm in plaats van in een instelling. Zorgverleners blijken echter steeds moeilijker pleeggezinnen te kunnen vinden, omdat er bij (potentiële) pleegouders onzekerheid bestaat over de kosten: moet de laptop worden betaald uit het budget van 20 euro per dag, hoe zit dat beugels e.d., hoe betalen we de kosten voor kinderopvang? De werklast van de hulpverleners neemt daardoor ook toe en ook de problematiek is groter. Het is ook jammer omdat er in Nederland best bereidheid is om mensen op te vangen, waarvoor zij verwijst naar de steun van veel Nederlanders bij de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne. Gegeven die bereidheid zou het mogelijk moeten zijn meer nadruk op de rol van pleeggezinnen te leggen. De heer Van der Veen heeft toegelicht dat een aantal zaken pas in het (verdiepende) vervolgadvies over de jeugdzorg aan de orde komen, maar spreekster zou het op prijs stellen wanneer de voorzitter het punt van het pleeggezin ook mee zou willen nemen in zijn gesprek met staatssecretaris Van Ooijen.

Mevrouw *Jong* begint met een woord van dank aan de inleiders. Spreekster is blij met het conceptbriefadvies, waarin nogmaals aandacht wordt gevraagd voor het SER-briefadvies *Van systemen naar mensen* uit mei 2021. Helaas is er nog steeds niets gedaan met de aanbevelingen uit dat advies. Zorgelijk is dat een hervormingsagenda voor de jeugd wordt aangekondigd, zonder bijbehorende financiële middelen. Ook hierop gaat het conceptbriefadvies in.
Spreekster is ook blij met het conceptbriefadvies, omdat het redelijk gemakkelijk tot stand is gekomen, al gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat een eerdere conceptversie wat scherper van toon was. Waar partijen in SER-verband elkaar goed hebben weten te vinden, is het partnerschap in het veld misschien nog wel van een andere orde.

Zij vindt het niet jammer dat in deze conceptbrief niet is ingegaan op een onderwerp als de pleegzorg, omdat dit af zou leiden van de hoofdboodschap c.q. focus. Via het conceptbriefadvies worden de staatssecretaris van VWS en het ministerie zelf aangesproken op hun verantwoordelijkheid voor het systeem, waaraan het tot nu toe schort. Die focus wordt door alle partijen gedeeld.
Natuurlijk zijn er vraagstukken in de jeugdzorg die breder in de zorg leven. De problematiek in de jeugdzorg is echter heel pijnlijk. Zo is bekend dat het aantal suïcides onder jongeren stijgt.

Zoals gezegd, is het belangrijkste dat het conceptadviesbrief de staatssecretaris van VWS en het ministerie aanspreken op hun verantwoordelijkheid voor het systeem. Verontwaardiging past daarbij overigens wel. Mevrouw Pelzer heeft in dat verband een aantal belangrijke reflecties gedeeld: hoe kan het bijvoorbeeld zijn dat er een discrepantie is tussen bevoegd en bekwaam en tussen marktgestuurd aanbod en de zorg die nodig is en wie gaan daar als eersten ingrijpen?
In de conceptadviesbrief is ook de balans tussen preventie en zwaardere zorg goed verwoord. Dit neemt echter de zorgen niet weg.
Marktwerking kan zeker op onderdelen helpen, maar er is ook sprake van doorgeslagen marktwerking, zeker waar mevrouw Pelzer heeft toegelicht dat er in 2021 2700 aanbieders waren geregistreerd bij de Kamer van Koophandel, vooral vanwege de open markt bij zorginkoop. Uiteindelijk zal de raad zich hierover ook moeten durven uitspreken.

De heer Van Yperen pleitte voor inzet op normalisering, preventie en jeugdzorg ten behoeve van een lokaal effectief jeugdbeleid. Normalisering is volgens mevrouw Jong ook op andere terreinen nodig, waarbij mevrouw Van Hoogstraaten al heeft gewezen op de administratieve lastendruk en de uitstroom. Mevrouw Jong vraagt in dit verband de aandacht voor de wijze waarop wordt omgegaan met fouten. Omdat er vooral vanwege systeemoorzaken zoveel fout gaat in de jeugdzorg besteden de media daaraan terecht aandacht. Dan steekt echter veel verontwaardiging in de samenleving op en neemt een bewindsperszoon na Kamervragen vaak nieuwe maatregelen die weer leiden tot extra bureaucratisering. Ook het wantrouwen naar zorgverleners neemt dan toe, wat natuurlijk hun werk bemoeilijkt. De zorgverleners zelf voelen zich vaak aangetast in hun professionaliteit, omdat er een verschil is tussen iets wat fout gaat en wat fout wordt gedaan.

De heer *Van Woerkom* dacht bij lezing van de definitieve versie van de conceptadviesbrief dat deze wel een ‘tandje scherper’ mag worden geformuleerd. Na de toelichting van de heer Van der Veen kreeg hij de indruk dat de brief in het proces toch de goede toon heeft. Na de conclusie van mevrouw Pelzer dat het een ‘puinhoop’ in de jeugdzorg is, is hij opnieuw tot de conclusie gekomen dat de brief inderdaad scherper mag worden geformuleerd. Ook mogen er onderwerpen worden benoemd die wellicht wat lastiger zijn. Spreker wil de redactie van de definitieve brief, gehoord ook de bespreking in de raad, aan de voorzitter overlaten.

Hij stelt een oproep om ten principale na te denken over de manier waarop we de jeugdzorg organiseren bijzonder op prijs. Jeugdzorg gaat uiteraard verder dan de psychiatrische hulp. Het bredere kader dat de heer Van Yperen schetste, is ook heel verhelderend. Binnen dat bredere kader kan dan ook worden nagedacht over de vraag hoe de bestaande schotten tussen de verschillende systemen, zoals onderwijs, veiligheid en zorg, zodanig ordenen dat samenwerking mogelijk is.
Binnen de woningcoöperaties is het proces *Toezicht op lokale netwerken* gestart met betrokkenheid van prof.dr. Patrick Kenis van Tilburg University, gericht op de vraag hoe de verschillende partijen hier moeten samenwerken. Ontschotting helpt de gewenste doelen te bereiken.

Het voorliggende conceptbriefadvies is uiteraard vooral een herhaling van de eerdere aanbevelingen. Wel vraagt hij nog aandacht voor de stappen die nog kunnen worden gezet in het kader van regionalisering. Formeel zijn er 42 jeugdzorgregio’s en zijn er afspraken met de VNG over opdrachtgeverschap. 24 van de 42 regio’s hebben uiteindelijk een regiovisie opgesteld, waarbij dan nog moet worden geconstateerd dat de inhoud van die regiovisies niet in lijn is met de normen voor opdrachtgeverschap. Die regio’s verstrekken ook steeds verschillende richtlijnen op basis van contracten. De facto betekent dat er nu in de praktijk met meer dan 60 verschillende regio’s wordt gewerkt.

Een grotere instelling voor jeugdzorg heeft per definitie met meerdere opdrachtgevers te maken. Wat zijn daarvan de consequenties als het gaat om bureaucratisering? En wat heeft dat voor consequenties voor de professional, die op basis van zijn bekwaamheid de juiste zorg wil inkopen, en voor de flexibiliteit gedurende het behandelproces om daarop te sturen?

Hoewel over dit onderwerp meer valt te zeggen, wil spreker het hierbij laten. Graag herhaalt hij zijn verzoek aan de voorzitter om de conceptadviesbrief 'een tandje scherper' te formuleren.

De *voorzitter* stelt vast dat dit laatste verzoek wordt gesteund en dat ook voor het overige de zorg en urgentie van de opmerkingen van de heer Van Woerkom worden gedeeld.

Kijkend naar de vragen voor discussie constateert mevrouw *Van Gestel* dat de problemen niet alleen in de gehele zorg maar ook daarbuiten spelen, met name als het gaat om de discrepantie tussen beleidsmakers en uitvoerders. Beleidsmakers zijn kennelijk onvoldoende geïnformeerd door wat er in de uitvoering gebeurt. Dit is een vrij fundamenteel probleem en mevrouw Pelzer heeft dit geïllustreerd met de opmerking dat zij haar verhaal nu voor het eerst in Den Haag heeft verteld, een verhaal dat veel meer aanknopingspunten biedt voor beleid dan vele nota's. Mogelijk kan de voorzitter de staatssecretaris suggereren ook eens met haar een gesprek te hebben.

Een ander onderwerp is de marktwerking. In bijvoorbeeld de re-integratiemarkt die in 2002 is opgericht, zag je net als in de jeugdzorg een enorme groei van bedrijven die zich op deze markt gingen richten. De uiteindelijke oplossing van de overheid hiervoor was om de geldkraan voor een groot deel dicht te draaien. Dit toont aan dat niet goed is nagedacht over de kwaliteit van zowel de opdrachtnemer als de opdrachtgever in opdrachtgever-opdrachtnemerrelaties. Bij de jeugdzorg zijn gemeenten de opdrachtgevers. Hebben zij voldoende expertise en kwaliteit voor dat opdrachtgeverschap? En zo dat in onvoldoende mate het geval is, hoe kunnen we dit dan verbeteren?

Het risico wordt, zo heeft mevrouw Pelzer ook toegelicht, vaak ongelijk verdeeld. Bij de re-integratiecontracten bijvoorbeeld werd een contract voor de begeleiding van 20 mensen opgesteld, maar kwamen maar vijf mensen opdagen. Het risico hiervoor was voor rekening van de aanbieder, die vervolgens zijn risico ging beperken door de huur van een klaslokaal met begeleiding via een computerprogramma. Dat was uiteraard niet de bedoeling en het leidde tot een verschraling van het aanbod. Met dit voorbeeld illustreert spreekster dat het van belang is om na te denken over de verdeling van de risico's.
Ook wat de toegelichte problemen rond de beschikkingen van de gemeenten betreft, moet worden nagedacht over de vraag hoe de verantwoording effectief kan worden ingericht, zodanig dat enerzijds duidelijk is of de middelen goed zijn besteed en anderzijds administratieve lasten worden voorkomen. Daarbij komt nog dat de financiering ook perverse effecten kende, omdat blijkens de inleiding van mevrouw Pelzer een betere aanpak met 'minder lege bedden' tot minder inkomsten leiden.

De heer *Van der Ham* is het zeer eens met het pleidooi dat sprake is van doorgeschoten marktwerking. Alleen in de stad Den Haag zijn er 200 aanbieders voor de jeugdzorg, wat tot een enorm verlies aan menselijk en financieel kapitaal leidt. Hierin moet echt worden gesnoeid. Bovendien bleken er soms vermengingen met de criminele wereld te zijn.
Het verminderen van het aantal regio's zou een goede stap zijn.

Als voorzitter van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland wijst hij erop dat een behoorlijk deel van de jongeren in de jeugdzorg te kampen heeft met een licht-verstandelijke beperking. Soms wordt dat niet op tijd gezien. Het is ook moeilijk te aanvaarden voor de ouders en de jongere zelf. Daardoor kunnen deze jongeren in de problemen komen en zullen zij ook in de rest van hun leven hulp nodig hebben. Ruim twee miljoen mensen zijn zwak- of licht begaafd of licht-verstandelijk beperkt: 1,2 miljoen van hen heeft in hun leven een vorm van hulp nodig. Veel van de nu besproken problemen vallen daaronder: eenzaamheid, schuldenproblematiek e.d. 1,2 miljoen mensen zullen in hun verdere leven soms wel en soms geen problemen ervaren.

Het conceptbriefadvies richt zich op de jeugdzorg en hij sluit zich graag bij het signaal van en de (herhaalde) aanbevelingen uit deze brief aan.
Aanvullend wijst hij erop dat er ook een groot probleem speelt vanaf het moment dat de jeugdigen volwassen worden op hun 18e jaar. Dan valt de jongere uit de Jeugdwet en is er vaak geen hulp meer. Er wordt gediscussieerd om die leeftijdsgrens op te rekken en naar Noors voorbeeld de hulp voort te zetten tot in hun twintiger jaren totdat de problemen zijn opgelost.
Ook de privacywetgeving vormt een belemmering voor continue zorg. Een aantal mensen is namelijk zo slim om zich met een beroep op de privacy af te schermen voor zorg.
Wanneer jongeren in hun twintiger jaren komen, is laagdrempelige zorg c.q. inloopzorg, zoals mensen de bibliotheek kunnen inlopen voor hulp bij digitale zaken. Voor die laagdrempelige zorg, en andere voorzieningen die niet per se zorg zijn, moet ook samenwerking plaatsvinden met bijvoorbeeld woningcoöperaties.

Hoewel de heer *Weurding* geen expert is op het gebied van jeugdzorg vindt hij het conceptbriefadvies behoorlijk instrumenteel. Ook gezien de discussie vandaag mist hij hierin enige empathie: het benadrukken van de urgentie, de problematiek is verergerd ook door de coronacrisis, de SER neemt waar dat er geen verbeterstappen plaatsvinden en is hierover zeer bezorgd. Op dit punt verzoekt hij de voorzitter de brief te expliciteren.

Wat de vragen voor de discussie betreft krijgt hij signalen dat de-medicalisering of normaliseren een goede invalshoek kan zijn voor het adresseren van de problematiek. Mogelijk vinden vrij snel verwijzingen plaats naar het zorgdomein, terwijl er ook via het sociale domein oplossingen kunnen worden bereikt. Graag hoort hij hier echter ook de deskundige mening van mevrouw Pelzer over. Dit punt staat ook in het conceptbriefadvies, maar zou misschien meer kunnen worden geëxpliciteerd in de richting van de vraagstelling in de agenda.

Mevrouw *Pelzer* bevestigt dat een tweesporenbeleid nodig is: enerzijds inzet op preventie om te voorkomen dat mensen niet in het zorgcircuit terechtkomen en anderzijds de juiste hulp bieden wanneer wel zorg nodig is.
Ook de heer Van Yperen heeft overigens een nadrukkelijk pleidooi voor normalisering gehouden, zo memoreert spreekster.

5.6 Conclusies

De *voorzitter* is blij met de gevoerde discussie omdat de urgentie en zorgen nu weer op scherp zijn gezet. Hij is ook blij om te horen dat de toon weer wat moet worden aangescherpt. Zoals mevrouw Jong al vertelde, is de brief afgezwakt in de voorbereiding. Graag pakt hij als voorzitter deze handschoen op.

Hij verzoekt de heren Van der Veen en Van Eijck als respectievelijk voorzitter van de Commissie SZG en voorzitter van de Werkgroep Jeugdzorg te reageren op de overige, meer inhoudelijke opmerkingen over zaken als de organisatie van de zorg, de werkdruk,

ontschotting en de-medicalisering of normalisering. Deze inhoudelijke zaken kunnen volgens spreker worden betrokken in (i) het (diepergaande) vervolgadvies over de jeugdzorg en (ii) in het gesprek van hem met de staatssecretaris.

De heer *Van der Veen* merkt, ook naar de heer Van Woerkom toe, op dat de brief is bedoeld om de staatssecretaris in het kader van zijn werkzaamheden aan de Hervormingsagenda Jeugd te wijzen op een SER-advies van anderhalf jaar geleden met de oproep hierover in gesprek te gaan en de eerdere aanbevelingen mee te nemen in de Hervormingsagenda. Het was nodig om deze tussentijdse reactie op korte termijn te geven vanwege de timing met het proces van de Hervormingsagenda.

De inzet in de brief is derhalve vrij beperkt. Het ware wenselijk geweest dat het diepergaande of bredere advies over de jeugdzorg al gereed was geweest, maar dat is nog niet het geval. Juist in dat diepergaande advies komen de meer principiële vragen, die vandaag ook in de bespreking naar voren zijn gebracht, aan de orde: de organisatie van de jeugdzorg, de samenwerking op regionaal niveau, de schottenproblematiek, de rol van de gemeenten, de aanbestedingsprocedures e.d. Ze sluiten ook aan op met name de eerste vraag voor de discussie in de agenda.
Deze onderwerpen staan hoog op de agenda van de Commissie SZG en de twee werkgroepen voor de trajecten jeugd en ouderen en het denken erover vordert, maar het proces is nog niet zover dat de resultaten gepubliceerd kunnen worden.

Het onderwerp pleeggezinnen, waarvoor mevrouw Van Hoogstraten de aandacht heeft gevraagd, is tot nu toe niet in de commissie of werkgroep aan de orde gekomen. Spreker vindt dit echter een belangrijk onderwerp, onder meer in relatie tot de-medicalisering of normalisering van de jeugdzorg, de derde vraag voor de discussie in de agenda, en neemt deze suggestie van mevrouw Van Hoogstraaten dan ook graag mee.

Het conceptbriefadvies heeft, zoals uit de inleiding van die brief blijkt, de functie naar de voorbereiding van de Hervormingsagenda door de staatssecretaris al deels heeft vervuld. De voorzitter van de SER zal binnenkort een gesprek met hem hebben en daarin kan hij de zorgen meenemen, die vandaag in de bespreking naar voren zijn gebracht.

De heer *Van Eijck* waardeert het dat de raad vandaag een goede, inhoudelijke discussie heeft gevoerd over een conceptadvies, waardoor het advies kan worden aangescherpt. Ook voor andere conceptadviezen in de toekomst kan dat waardevol zijn. Daarmee is ook de meerwaarde van een raadsvergadering gediend.

Vervolgens reageert spreker kort op de naar voren gebrachte, inhoudelijke vragen en opmerkingen vanuit het perspectief hoe de werkgroep daarmee om zou kunnen gaan:

- Graag neemt hij de suggestie van mevrouw Van Hoogstraaten mee waar het gaat om het belang van versterking van de expertise van lokale teams (aanbeveling 3).
- De noodzaak van vermindering van de administratieve lasten (aanbeveling 8), een andere opmerking van mevrouw Van Hoogstraaten, is in het conceptbriefadvies nogmaals aan de orde gesteld in het kader van de vermindering van de werkdruk van jeugdprofessionals. De situatie noemt spreker een drama, en dat geldt ook voor de toelichting door mevrouw Pelzer over het systeem van beschikkingen bij de gemeenten. Spreker gaat ervan uit dat de voorzitter van de SER dit onderwerp meeneemt in zijn gesprek met de staatssecretaris. Ook in het vervolgadvies over de jeugdzorg zal goed worden gekeken naar de governance.

- Op de suggestie van mevrouw Van Hoogstraaten om aandacht te besteden aan het onderwerp pleeggezinnen is de heer Van der Veen al ingegaan. Het pleeggezin past ook in de aandacht die aan de preventieve en signalerende rol van sociale netwerken rond de jongere zal worden besteed. Ook de informatie-uitwisseling tussen de verschillende actoren in die sociale netwerken moet worden bevorderd. Daarbij zal ook aandacht worden besteed aan privacyaspecten. Vaak overigens vormt de privacywetgeving een minder grote belemmering dan wordt aangevoerd en is het een excuus om maar niet te hoeven te werken aan meer samenwerking met andere instellingen/domeinen.
- Mevrouw Jong is terecht blij met de samenwerking tussen partijen in de voorbereiding en spreekt terecht de staatssecretaris en het ministerie van VWS aan op hun verantwoordelijkheid voor het systeem. In het vervolgadvies zal daarop nader worden ingegaan.
- Ook de relatie tussen preventie en zwaardere zorg die volgens mevrouw Jong evenwichtig was verwoord in het briefadvies zal in het vervolgadvies verder worden uitgewerkt. Het gaat hier ook om het inzetten van de juiste mensen op de juiste plaats zodat de hulpvraag van jongeren snel kan worden opgepakt. In expertbijeenkomsten hebben ook jongeren hun ervaringen met de jeugdzorg toegelicht: in dit verband bleken zij soms 125 hulpverleners te hebben meegemaakt in vijf jaar tijd.
- Graag noteert spreker ook bij de opmerking van mevrouw Jong dat marktwerking op onderdelen zeker kan helpen.
- Het pleidooi van onder meer de heer Van Woerkom om het briefadvies een 'tandje scherper' te formuleren, wordt door de voorzitter van de SER opgepakt.
- De door de heer Van Woerkom genoemde onderwerpen met betrekking tot de organisatie van de zorg, het belang van ontschotting en de noodzaak van regionale samenwerking zullen terugkomen in het vervolgadvies over de jeugdzorg. Ook het probleem van het aantal zorgaanbieders waarmee in regio's contracten worden gesloten, zal moeten worden aangepakt.
- Via haar lidmaatschap van zowel de Commissie SZG als de Werkgroep Jeugdzorg is geborgd dat de deskundige inzichten van mevrouw Van Gestel in het werk worden meegenomen.
- De heer Van der Ham wees, net als mevrouw Jong, terecht op de doorgeschoten marktwerking.
- De aandacht die de heer Van der Ham heeft gevraagd voor vroegsignalering van jongeren met licht-verstandelijke beperkingen is een nieuw en belangrijk punt.
- Ook de door de heer Van der Ham genoemde hulp en zorg voor jongeren na hun 18^{e} jaar (doorgaande zorg) zal moeten worden besproken in het kader van mogelijke systeemwijzigingen.
- Terecht heeft de heer Weurding gesignaleerd dat het conceptbriefadvies nog instrumenteel van karakter is. Spreker gaat ervan uit dat de voorzitter van de SER 'meer empathie' in de brief zal laten doorklinken.

5.7 Afronding bespreking, vaststelling briefadvies

Het voorliggende briefadvies wordt unaniem vastgesteld met de afspraak dat de voorzitter van de SER de urgentie en zorgen (empathie) van de SER over de situatie in de jeugdzorg in de redactie zal aanscherpen.
Het briefadvies zal zo snel mogelijk worden uitgebracht aan de betrokken bewindspersonen.
Daarnaast zal de voorzitter van de SER de vandaag gemaakte opmerkingen meenemen in zijn gesprek met staatssecretaris van Ooijen op 15 november a.s. Gezien de grote

betrokkenheid van de raad zegt de voorzitter toe snel na dat gesprek de resultaten ervan te zullen terugkoppelen naar de leden van de raad.

De gemaakte opmerkingen zullen, zoals de heren Van der Veen en Van Eijck al hebben toegelicht, betrokken worden in het (diepergaande) vervolgadvies over de jeugdzorg, waarnaar de raad met belangstelling uitkijkt.

Waar mevrouw Pelzer de situatie in de jeugdzorg heeft samengevat met de term 'puinhoop' stelt de heer *Den Boer* vast dat ook het vervolgadvies grote urgentie heeft. Hiermee moet volgens hem haast worden gemaakt. Op welke termijn kan een gedegen advies worden tegemoetgezien?

De *voorzitter* wijst erop dat die boodschap vanuit de geledingen ook vooral is gericht op de vertegenwoordigers in de commissie en werkgroep. Hij stelt voor in de eerstvolgende vergadering van de Commissie SZG te bezien welk tijdspad realistisch en haalbaar is, ook in de achterbannen van de verschillende organisaties.

De heer *Van der Veen* sluit zich hierbij aan en bevestigt dat de vraag naar het tempo al in de eerstvolgende vergadering van de Commissie SZG op de agenda staat.
Veel opmerkingen waarvoor vandaag de aandacht is gevraagd, zijn al opgepakt door de commissie en de Werkgroep Jeugdzorg. In de komende tijd gaat het vooral om de afronding van de hierover gevoerde gesprekken, met name als het gaat om de afstemming van domeinoverstijgende samenwerking. Het vervolgadvies zou dan ook binnen afzienbare termijn kunnen worden afgerond. De snelheid is, zoals de voorzitter terecht heeft opgemerkt, echter ook afhankelijk van de inzet en mogelijkheden van de organisaties in de commissie en werkgroep.

Het gaat de *voorzitter* er overigens niet per se om dat het advies op korte termijn moet zijn afgerond. Uit de bespreking van vandaag blijkt ook dat een aantal onderwerpen tot nu toe wat onderbelicht is gebleven. Daarom is het vooral belangrijk om het inhoudelijke gesprek daarover zo snel mogelijk op te pakken.

Ten slotte dankt de voorzitter mevrouw Pelzer en de heer Van Yperen voor hun waardevolle inbreng. Verder dankt hij de commissie en werkgroep van voorbereiding en het secretariaat voor de inzet, waarbij hij met name mevrouw Van Nispen en de heer Van den Reijen van het secretariaat noemt.

Met applaus vallen de raadsleden hem hierin bij.

6. Bespreking CCA-SER briefadvies reparatiebevordering (R/3012)

De *voorzitter* stelt het briefadvies over reparatiebevordering van de CCA-SER aan ministers Adriaansens van Economische Zaken en Klimaat aan de orde. Het ministerie van EZK heeft de Commissie Consumentenaangelegenheden van de SER gevraagd om aandachtspunten mee te geven die door hen kunnen worden meegenomen ten behoeve van de standpuntbepaling van Nederland binnen de EU.
Deze commissie is geen gebruikelijke commissie van voorbereiding, maar een zogenaamde artikel 43 commissie (van de Wet op de SER), die direct en zelfstandig kan adviseren. Het advies wordt dus niet door de raad vastgesteld. Wel wordt de raad in kennis gesteld van het advies. Het is goed om hier in de raad op gezette tijden aandacht te besteden aan het werk van deze commissie.
Spreker nodigt de commissievoorzitter, de heer Van Eijck, uit het advies kort toe te lichten.

6.1 Inleiding commissievoorzitter

De heer *Van Eijck*, voorzitter van de CCA-SER, durft de stelling aan dat we op dit moment meer grondstoffen boven de grond hebben dan onder de grond. Dat moeten we ons beter beseffen gezien de afhankelijkheid van andere landen waar die grondstoffen vandaan komen.
Nederland is op weg naar een circulaire economie: dat betekent dat er vanaf 2050 geen nieuwe grondstoffen meer mogen worden gebruikt, maar alle materialen worden hergebruikt. Op dit punt is er nog een gigantische weg te gaan. Het recht op reparatie is daarvan een onderdeel. De Europese Commissie wil dit jaar nog een voorstel voor een richtlijn publiceren over een recht op reparatie. De EC wil met het richtlijnvoorstel de transitie naar een circulaire economie stimuleren en consumentenbescherming verzoenen met haar duurzaamheidsdoelstellingen. Op verzoek van EZK levert de CCA daarvoor aandachtspunten aan in het voorliggende briefadvies.

In het begin van haar beraadslagingen vond een interessante discussie plaats over de vraag wie of wat recht op reparatie heeft, het product of de eigenaar/koper of huurder gebruiker. Omdat een wettelijke recht op reparatie in Nederland gedurende de conformiteitsperiode al bestaat voor de consument, wil de commissie liever spreken over maatregelen om reparatie te bevorderen.

Figuur 1 op pag. 9 van het briefadvies laat zien welke plaats reparatie (repair, onderdeel R4) inneemt op de R-ladder, variërend van refuse, rethink en reduce tot recycle, recover en replace.

De CCA raadt aan om te komen tot een integraal afwegingskader over reparatiebevordering. In Europese context gebeurt dat vaak niet, sterker er is sprake van tegenstrijdige regelgeving.
Zo moet de levensduur van producten worden verhoogd, tegelijkertijd is voor de ca. 3400 fabrikanten een verplichting om jaarlijks 65 procent van de elektrische apparaten te recyclen, die dus niet worden gerepareerd.
Een ander voorbeeld is een elektrische auto die onder meer vanwege zijn lage gewicht weinig CO2-uitstoot heeft. Tegelijkertijd is deze auto van carbon gemaakt, een materiaal dat heel moeilijk kan worden gerecycled.

Op het gebied van recycling is nog een wereld te winnen. In een recent bezoek met de heer Elzinga naar de vestiging in Ede van Road2Work, waar mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt allerlei producten recyclet.

De circulaire economie staat als onderdeel van brede welvaart terecht hoog op de agenda van de SER en het is belangrijk daarvan ook in de komende periode werk van te blijven maken.
Zo heeft de raad in zijn vergadering in september jl. de door de Commissie DUO onder leiding van de heer Nijpels voorbereide verkenning *Evenwichtig sturen op de grondstoffentransitie en de energietransitie voor brede welvaart* vastgesteld.

Inhoudelijk spreekt het briefadvies volgens de heer Van Eijck voor zich. Vragen, opmerkingen en suggesties verneemt spreker graag, eventueel ook buiten deze vergadering.

6.2 Reacties van leden van de raad

De *voorzitter* dankt de heer Van Eijck voor zijn toelichting en geeft graag gelegenheid tot vragen of opmerkingen.

Mevrouw *Peek* heeft met veel plezier kennisgenomen van het voorliggende briefadvies, dat inderdaad een belangrijk onderwerp betreft.

Het briefadvies bevat veel aandachtspunten, maar het is ook goed om naar 'laaghangend fruit' te kijken, zoals een 6 procent Btw-tarief voor bijvoorbeeld elektrische huishoudelijke apparaten en ICT-apparatuur. Deze maatregel is al opgenomen in tabel 1 op pag. 8. Om te voorkomen dat de implementatie ervan lang zou duren, zou mogelijk een fasering kunnen worden voorgesteld.

De heer *Van Eijck* bevestigt dat uitbreiding van het lage-Btw-tarief hoog op de agenda staat om steun te krijgen bij het kabinet. Uiteraard moet het kabinet extra uitgaven elders op de begroting compenseren, maar gezien de miljardenuitgaven die het kabinet doet moet uitbreiding van het lage Btw-tarief geen probleem zijn. Uiteraard hoort ICT-apparatuur daarbij.

De *voorzitter* tekent hierbij aan dat dit ook de raad niet ontslaat van de verplichting om zorgvuldig met de middelen om te gaan.

De heer *Elzinga* sluit zich op dit punt bij het betoog van de heer Van Eijck aan dat we ons in Nederland steeds beter realiseren wat echt schaars is: grondstoffen, een schone planeet en vooral mensen en in steeds mindere mate geld.

6.3 Afronding bespreking

De *voorzitter* wenst de CCA veel succes met haar werkzaamheden en het bevorderen van de impact van het voorliggende briefadvies.
Het briefadvies zal vandaag worden toegezonden aan de minister van EZK.
Wanneer de commissie opnieuw belangrijke adviezen uitbrengt, verneemt de raad dit graag.

7. Winnaar SER-scriptieprijs 2022

De *voorzitter* heet mevrouw (Julia) Postmes van harte welkom. Mevrouw Postmes is een student aan de Erasmus Universiteit Rotterdam (Healthcare management) en heeft met haar masterscriptie *Respected physician in Syria, unemployed refugee in the Netherlands: An analysis of medically-educated Syrian refugees' integration in the Dutch medical field* de SER-scriptieprijs 2022 gewonnen (zie hiervoor ook *https://www.ser.nl/nl/actueel/Nieuws/julia-postmes-scriptiepprijs*).
Volgens goed gebruik wordt de betrokken student uitgenodigd om in een raadsvergadering een korte presentatie van de scriptie te geven.

7.1 Inleiding mevrouw (Julia) Postmes

Mevrouw *Postmes* verzorgt een presentatie met behulp van PowerPoint. Zij staat hier vandaag ook vooral om de in haar scriptie beschreven problematiek het podium te geven die het verdient.

De informatie uit de betrokken sheets is (zoveel mogelijk) verwerkt in de verslaglegging:

Stelt u zich even voor…
U bent hoogopgeleid en hebt een succesvolle carrière en het leven op de rit. Maar dan: er breekt oorlog uit, u en uw gezin komen in direct levensgevaar en besluit alles achter te laten en te vluchten. Waar ben jij dan als individu bij gebaat? En waar is het land waar je beland bent bij gebaat?

Opzet inleiding
De al door de voorzitter genoemde titel van de scriptie spreekt voor zich. In verband met de tijd zal zij vandaag in vogelvlucht stilstaan bij: de context, het theoretisch kader, de resultaten, de conclusies en het bredere plaatje.

Context
Veel Syrische vluchtelingen zijn werkloos: 5,7 procent heeft blijkens CBS-gegevens uit 2018 een betaalde baan na twee jaar in Nederland, 70 procent is na vier jaar in Nederland afhankelijk van bijstand (SCP, 2020). Dat is opvallend omdat het om een relatief hoogopgeleide groep vluchtelingen gaat. Directe aanleiding voor haar scriptie was een artikel in de Volkskrant in 2018 onder de titel *Medisch specialist én vluchteling: auto met chauffeur in Syrië, onderaan de ladder in Nederland*.

Voor artsen van buiten de EU blijkt een Assessment Procedure te bestaan, georganiseerd door de Commissie Buitenlands Gediplomeerden Volksgezondheid (CIBG) van VWS. Uiteraard moet een arts buiten de EU voldoende kwaliteit hebben om de in Nederland gebruikelijke, hoogwaardige zorg te verlenen. De procedure bestaat uit toetsen in de Nederlandse en Engelse taal, kennis over de Nederlandse gezondheidszorg (wetten, regelgeving, ethiek), medische kennis (theoretisch en toegepast) en klinische vaardigheden (d.w.z. interactie met patiënten). Aan de hand van de toetsresultaten kan de aanvrager worden verplicht om één of meerdere stages te lopen, soms anderhalf jaar lang. Uiteindelijk krijgt men dan een BIG-registratie.
Haar vraag was: hoe ervaart een Syrische arts het integratieproces, het gehele traject van vertrek uit Syrie tot integratie op de werkvloer?

Theoretisch kader
Theoretisch kader vormt Bourdieu's kapitaaltheorie. Dit is een Franse socioloog die onderzoek deed naar sociale mobiliteit en maatschappelijke positie. Iemands positie wordt bepaald door de vorm en hoeveelheid (van) kapitaal wat hij/zij vergaart.

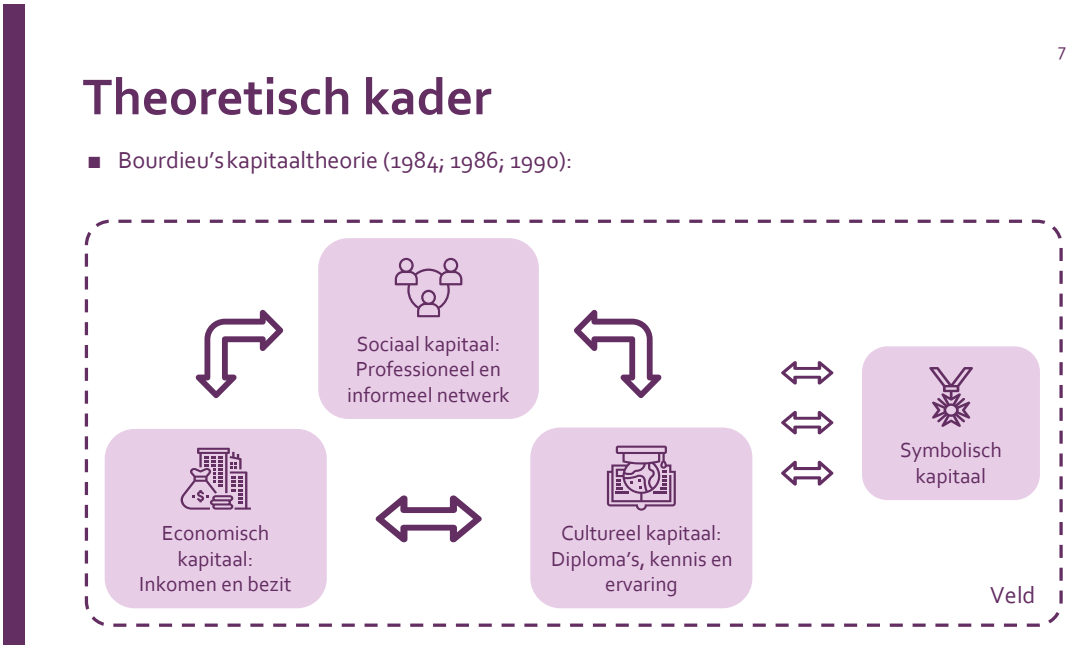

Bourdieu onderscheidt drie hoofdvormen van kapitaal die met onlosmakelijk aan elkaar zijn verbonden: economisch kapitaal, sociaal kapitaal en cultureel kapitaal. Bijvoorbeeld: je hebt geld nodig om een opleiding te kunnen volgen, een netwerk kan leiden tot een baan, voor het netwerk is de opleiding weer nodig en voor een baan kan een opleiding een basisvereiste zijn.
De drie hoofdvormen leiden tot een vierde vorm van kapitaal: symbolisch kapitaal (status, aanzien, prestige) dat op zijn beurt ook weer kan leiden tot inkomen/bezit, een netwerk en meer ervaring.
Bourdieu stelt dat de waarde van het kapitaal afhankelijk is van het veld waarin je je bevindt. Kapitaal wordt in ieder veld anders gewaardeerd en is niet direct overdraagbaar naar een ander veld.

Andere wetenschappers hebben deze theorie direct of indirect in verband gebracht met migratie/integratiedossiers. Migratie leidt tot verlies of devaluering van alle soorten kapitaal. Evident is dat cultureel kapitaal aan waarde verliest (diploma's, taal, cultuur) en sociaal kapitaal verloren gaat (netwerk). Vaak gaat dit gepaard met verlies van symbolisch kapitaal (aanzien, prestige).
Terwijl voor een migrant deze vormen van kapitaal net zo belangrijk/bepalend zijn om in het nieuwe land een maatschappelijke positie in te nemen/te herwinnen.

In het kwalitatieve onderzoek is de volgende methode toegepast:

- Documentanalyse van procedures en wetgeving in Nederland.
- Semigestructureerde interviews met Syrische artsen over hun ervaringen in het proces. Er is met 17 artsen gesproken, gemiddeld twee uur, voornamelijk mannelijke dertigers, die zich in verschillende stadia van het integratieproces bevonden (3 in stages, 5 werkend).

De resultaten per stap van het proces
Ad leven in Syrië:
De Syrische artsen hadden in hun thuisland een kapitaalrijke positie met een bijbehorende hoge status in de maatschappij. Artsen zijn bijna beroemdheden in Syrië. In de burgeroorlog werden zij geconfronteerd met het opvangen van slachtoffers (bijvoorbeeld triage) en werden zij en hun gezin ook doelwit van geweld of pogingen tot ontvoering.

Ad vluchteling worden:
Na een vaak lange, moeizame vlucht komen ze dan aan in Nederland waar de asielprocedure en inburgeringsexamens wachten. De vlucht heeft geleid tot een groot verlies of devaluatie van hun kapitaal: hun diploma is hier niet geldig, zij hebben hun netwerk en grote bezittingen vaak achtergelaten en de vlucht heeft vaak veel geld gekost. In Nederland zijn er echter beperkte mogelijkheden qua werk. Vrijwel het enige/belangrijkste kapitaal dat rest is het culturele kapitaal in de vorm van kennis en ervaring, wat dus de basis moet zijn van het leven dat ze hier gaan opbouwen.

Een citaat: "Op één moment denk je dat jij in een land arts bent. Je bent echt op een hoog niveau, je werkt met mensen, je hebt alles. Want als je klaar bent met je studie en je begint met werken, dan gaat bouwt jouw toekomst omhoog, en hier, op één moment, komt alles onder nul. Absoluut onder nul.".

Ad verkrijgen van BIG-registratie:
Hierbij spelen drie belangrijke problemen:

- De assessment procedure is gebaseerd op zelfstudie, pas nadat alle toetsen zijn afgelegd, kunnen stages worden gevolgd. Zonder patiëntencontact is vooral de medische gespreksvoering en Nederlands leren erg moeilijk.
- Lange duur van vaak enkele jaren, die wordt veroorzaakt door lange wachttijden, toetsing en een inefficiënt leerproces.
- Er is maar één standaardtraject voor alle artsen: werkervaring en specialisatie worden niet meegewogen, iedereen wordt basisarts na de procedure.

In deze periode herwinnen de Syrische artsen maar weinig kapitaal:

- Cultureel: kennis, ervaring en vaardigheden moet worden getoetst en nieuw opgedaan middels zelfstudie (inefficiënt).
- Sociaal: vanuit huis geen mogelijkheden een professioneel netwerk op te bouwen.
- Economisch: geen mogelijkheid als arts te werken, toets moet zelf worden betaald (lening beschikbaar), vaak fulltime studerend.
- Symbolisch: vaak als pijnlijk ervaren verlies aan zingeving en status. De gemeente klopt dan aan je deur om maar als postbode te gaan solliciteren omdat je in de bijstand zit.

Logischerwijs heeft dit grote negatieve invloed op welzijn: stress, angst en verdriet.

Een citaat: "Wij zijn heel lang zonder contact met ons vak, en dan wordt het soms ook moeilijker om weer alle informatie te weten en terug te komen in het vak. En ook moet ik de taal goed kunnen, maar dat kan niet zonder contact met mensen, toch? Ik kan gewoon duizenden uren een boek lezen, maar zonder contact met mensen kan ik de taal niet leren.".

Ad solliciteren voor een baan als arts:
Na de BIG-registratie volgen sollicitaties als basisarts (ook als ze specialist waren in Syrië). Het is voor hen moeilijk om te concurreren met Nederlandse artsen voor opleidingsplekken tot specialist. Hun kapitaal speelt daar een rol: minder goede beheersing van de Nederlandse taal en kennis van de Nederlandse werkwijze en vaak een kleiner professioneel netwerk. Bovendien zijn ze door hun achtergrond en de procedures vaak een stuk ouder dan de Nederlandse medesollicitanten.
De Syrische artsen schakelen dan naar minder populaire regio's en minder populaire vakgebieden, ook om stiekem meer tijd hebben voor de patiënt, zoals de verzekeringsgeneeskunde of ouderengeneeskunde. Opvallend genoeg hadden de vijf werkende geïnterviewden hier veel begrip voor en waren ze blij dat ze aan de slag waren. Slechts twee van hen waren aan het specialiseren.

Ad werken in de Nederlandse gezondheidszorg:
Voor de geïnterviewden die al werken duurde het gemiddeld 4 tot 5 jaar na aankomst voordat ze aan het werk waren. In het begin hebben ze nog begeleiding en extra tijd nodig.

Door hun werk bouwen ze eindelijk weer hun kapitaal op:
- Cultureel: verder opdoen van kennis en vaardigheden over de Nederlandse taal, het Nederlandse zorgstelsel (administratie en ICT) en de Nederlandse werkwijze en werkcultuur in de zorg.
- Sociaal: eindelijk onderdeel van de medische wereld.
- Economisch: eindelijk salaris
- Symbolisch: eindelijk weer "arts" en zinvolle rol.

Ze ervaren hun werk als een belangrijke stap in de eigen integratie.

Citaat: "Het (werken als arts) heeft heel veel impact op mijn privéleven, maar ook financieel is het echt een heel ander niveau. En een stukje identiteit, als mens, dat ik productief ben en iets bijdraag. Ik kreeg vijf jaar een uitkering, dat is helemaal niet fijn. En dat ik mensen kan blijven helpen, net als in Syrië.".

Conclusies
Een deel van het kapitaalverlies is onvermijdelijk voor migranten. De weg terug in een ander land gaat per definitie gepaard met moeilijkheden.
Er zijn goede argumenten om Syrische artsen te toetsen om kwaliteit van zorg te garanderen.
Maar de huidige opzet van de procedure is onnodig moeilijk om het kapitaal te herwinnen: door het probleem van zelfstudie, de lange duur en één standaardprocedure.
Haar suggesties voor verbetering van de procedure:
- Biedt stages aan vóór de toetsingsmomenten (Duitsland). Door coschappen aan te bieden zodra Syrische artsen een basisniveau Nederlands beheersen, kunnen ze sneller hun Nederlands verbeteren, in de praktijk leren hoe Nederlandse artsen werken en ons zorgstelsel in elkaar steekt, én beginnen met een netwerk opbouwen. Zo is de toetsing eerlijker en doorlopen ze al met al het traject sneller waardoor ze eerder kunnen gaan werken
- Organiseer een procedure voor gespecialiseerde artsen.
- Biedt goede begeleiding aan Syrische artsen die beginnen met werken. Integratie begint pas echt als mensen gaan werken. In eerdere SER-publicaties komt dit overigens ook naar voren.

Beperkingen c.q. suggesties voor verder onderzoek:
- Ervaringen van vrouwelijke Syrische artsen.
- Ervaringen van artsen die besluiten de procedure niet te doorlopen (onbenut potentieel).
- Perspectieven van patiënten en collega's/zorginstellingen en welke oplossingen van hun zijde worden aangedragen.

Het bredere plaatje
De integratie wet- en regelgeving is sterk gericht op de eigen verantwoordelijkheid van migranten. Op zich een goed vertrekpunt, maar waarmee zijn deze mensen gebaat en waarmee is Nederland gebaat? Want door de belemmeringen die we opwerpen, is er sprake van onbenut potentieel en gaat er talent, kennis en ervaring verloren.
De gedane suggesties om de procedure te verbeteren, zijn breder toepasbaar dan alleen Syrische artsen: het kan ook voor andere buitenlandse artsen zinvol zijn en ook voor andere hoogopgeleide migranten. We moeten goed nadenken over de vraag welke veiligheidsbarrières er echt nodig zijn. En vooral hoe we ervoor kunnen zorgen dat ze zo snel mogelijk aan de slag kunnen in Nederland.

Inmiddels heeft mevrouw Postmes contact met de Commissie Buitenslands Gediplomeerden van Volksgezondheid van VWS en is zij uitgenodigd om mee te praten over het verbeteren van de procedure. Daarmee was al wat eerder gestart in verband met Kamervragen. Inmiddels is ook een aantal kleine verbeteringen doorgevoerd. De betrokken commissie is van plan de procedure te gaan herzien en inleider is uitgenodigd om daarover mee te denken.

Met applaus geven de raadsleden blijk van hun waardering.

7.2 Vragen en reacties van raadsleden

De *voorzitter* dankt mevrouw Postmes voor haar heldere en indringende presentatie, die inderdaad aansluit op eerdere discussies in de raad over integratie en het belang van leren van de taal op de werkvloer, waarbij is aanbevolen om statushouders zo snel mogelijk aan het werk te krijgen.

De heer *Van Woerkom* trekt ook uit de presentatie van mevrouw Postmes de conclusie dat het belangrijk is altijd de menselijk maat voor ogen te houden. De systemen en structuren hebben we nodig, maar ze belemmeren ons ook vaak enorm.

De *voorzitter* sluit zich graag bij deze hartenkreet aan.

De heer *Van Eijck* complimenteert mevrouw Postmes voor haar soepele en natuurlijke presentatie van op zich schokkend nieuws.
De SER moet zich dit onderzoek aantrekken. Zo is het gangbaar om te spreken over mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Ook dit onderzoek corrigeert die visie: de arbeidsmarkt heeft een afstand tot de mensen. Voor die mensen moeten we meer uitgaan van hun kracht en moeten we ze niet in een systeem dwingen waar ze niet in passen.

Mevrouw *Jong* constateert dat mevrouw Postmes de SER-scriptieprijs terecht heeft gewonnen. Zelf heeft zij in haar woonplaats voor een netwerk van vrouwen-vluchtelingen gewerkt. Zij kan uit eigen ervaring bevestigen dat de nu toegelichte problemen inderdaad voor meer hoogopgeleide vluchtelingen gelden dan alleen voor artsen, waaronder advocaten. Met name vindt spreekster het waardevol dat mevrouw Postmes onder die ervaringen een theoretisch kader legt.

De SER heeft in 2019 het advies *Integratie door werk: meer kansen op werk voor nieuwkomers* (*https://www.ser.nl/nl/Publicaties/integratie-door-werk*) vastgesteld. Zou in samenspraak met mevrouw Postmes haar onderzoek nog eens naast dat advies kunnen worden gelegd om na te gaan of we ons advies daarop kunnen aanscherpen. Zij denkt daarbij vooral aan het nu toegelichte theoretische kader. Het SER-advies heeft geleid tot het VIA-traject, maar 'het schiet niet op', ondanks alle inspanningen. Dit heeft vooral ook te maken met de arbeidsverplichtingen bij een bijstandsuitkering, de bezuinigingen en de druk op de BUIG-budgetten. Veel bijstandsgerechtigden komen daardoor snel in de schoonmaak terecht: op zich een mooi beroep, maar niet als je meer tijd nodig hebt om je eigen vak te kunnen uitoefenen.

De *voorzitter* stelt voor deze suggestie nog eens nader door te praten buiten de vergadering. In ieder geval blijkt ook hieruit waardering voor het onderzoek door mevrouw Postmes.

Ook de heer *Henrar* complimenteert mevrouw Postmes met haar scriptie en inleiding. Met name vond hij de verwijzing naar Duitsland interessant. Veel artsen, ook in Nederland, beheersen de Engelse taal. Waarom worden de toetsen niet in het Engels afgenomen? Mogelijk bespoedigt dat ook het proces.

Mevrouw *Postmes* merkt op dat één van de belangrijke, kleine verbeteringen in de procedure naar aanleiding van Kamervragen is dat wanneer artsen een Engelstalige master hebben gedaan, zij de horde van de wachttijd en de toetsing hoeven af te wachten.
Zij vindt het lastig om te stellen dat beheersing van de Engelse taal voldoende zou zijn om in Nederland een arts te zijn. Als coassistent ervaart zij dat het overgrote deel van de patiënten oudere mensen zijn die niet altijd Engels spreken. De eis van beheersing van de Nederlandse taal is begrijpelijk in verband met het directe patiëntencontact.
Het toetsen van de medische kennis kan wel in het Engels. Bij toetsing in het Nederlands toets je niet alleen de medische kennis maar ook de beheersing van het Nederlands. Het is lastig om te bereiken dat de medische kennis in het Engels kan worden getoetst, omdat de toetsen worden overgenomen uit het Nederlandse onderwijssysteem en die zijn in de Nederlandse taal.

Mevrouw *Van Gestel* complimenteert mevrouw Postmes voor haar fantastische presentatie van een mooi onderzoek.
Bij de conclusies noemde mevrouw Postmes enkele suggesties voor verder onderzoek. In ieder geval lijkt het spreekster ook belangrijk nader te onderzoeken of er landen zijn die een betere procedure hebben dan Nederland. Mevrouw Postmes verwees daarbij naar Duitsland. Wat kunnen we van de aanpak in andere landen leren voor niet alleen hoogopgeleide statushouders/vluchtelingen maar ook naar de anderen? Hier ligt niet alleen een groot belang voor de mensen zelf, maar evengoed voor de Nederlandse samenleving en economie.

Mevrouw *Postmes* bevestigt dit laatste graag. Zij merkt op dat eerder in de vergadering is besproken dat de zorgvraag enorm groeit en dat de verwachting is dat (bij ongewijzigd beleid) zelfs een derde van de mensen in de zorg werkt. Daarin kan de opleiding geneeskunde zeker niet voorzien. Dus wanneer een buitenlandse arts hier zou kunnen werken, is het belangrijk dat ook goed te faciliteren. Ook spreekster heeft in haar inleiding betoogd dat aanpassingen in de procedures voor meer beroepen toepasbaar zijn.

7.3 Afronding bespreking

In verband met de tijd rondt de *voorzitter* de bespreking af.
Hij constateert dat het onderzoek en de presentatie van mevrouw Postmes op meerdere punten actuele vraagstukken raken die voor het SER-werk van belang zijn.
Nogmaals dankt spreker mevrouw Postmes voor haar presentatie en haar bijdrage aan de discussie.

Opnieuw vallen de raadsleden hem hierin met applaus bij.

8. Rondvraag en sluiting

Rondvraag
In de rondvraag spreekt de heer *Van Woerkom* zijn waardering uit voor de aanpak in deze raadsvergadering. Hij heeft het inhoudelijke gesprek als waardevol ervaren.

De *voorzitter* merkt op dat ook nagedacht wordt over de vraag hoe raadsvergaderingen in het vervolg interessant en waardevol kunnen zijn, ook anders dan alleen bij het vaststellen van adviezen of verkenningen.

Ondertekening van het convenant Instituut Asbestslachtoffers
Veel asbestslachtoffers, die langer dan 30 jaar geleden voor het laatst aan asbest zijn blootgesteld, zijn of zullen worden geconfronteerd met de verjaringstermijn. Centrales van werkgevers en werknemers, het Verbond van Verzekeraars en het Comité Asbestslachtoffers zijn nu overeengekomen dat er geen beroep meer zal worden gedaan op verjaring. In verband daarmee is het convenant Instituut Asbestslachtoffers aangepast.
Een aantal (plv.) raadsleden zal het aangepaste convenant na de raadsvergadering ondertekenen.
De *voorzitter* herinnert de betrokken leden daaraan en complimenteert partijen met de gemaakte, nadere afspraken in het convenant.

Informele lunch
Na de vergadering vindt een informele lunch plaats.

Sluiting
De vergadering wordt om ca. 12.15 uur beëindigd.
27-10-2022/pd